

Karl Staaff: Rösträttstal vid det frisinnade länsmötet i Östersund

Talare
Karl Staaff
Politiker

Datum
26 augusti 1906

Plats
Östersund

Situationen. I den politiska situation, hvori vi nu befinna oss, har högern åtagit sig de värsta bekymren. Den har bildat regering på basis af rösträttsfrågans lösning. Den har uttryckligen satt denna fråga såsom den främsta af alla politiska frågor. Den har tillkännagifvit, att det s. k. Päbodaförslaget är dess utgångspunkt, men tillika tydligt gifvit vid handen, att den ingalunda finner sig bunden vid detta förslag, utan tvärtom söker någonting annat. Hvad blifver då detta andra? Ja, detta är en hemlighet för oss och förmodligen ännu så länge för regeringen själf. Hittills tycks den ej ha kommit längre än att den förskaffat sig några privatlärare, tre ur Första och tre ur Andra kammaren, hvilka skola ge regeringen de lektioner, som den funnit sig behöfva. Man må hoppas, att dessa lärare också äro sådana, som tillhålla sina gossar, att det är genom ärliga model, ej genom fusk, man skall slå sig fram här i världen. Jag har vid ett föregående tillfälle i sommar tillåtit mig uttala, att vänstern tillsvidare torde göra bäst i att inta en afvaktande hållning, medan det ofvan antydda arbetet fortgår. Men detta utesluter naturligtvis icke, att do frisinnade kunna och böra bilda sig klara meningar om situationen och hvad därur kan framgå samt om de allmänna linjer, som vänstern bör följa under den närmast kommande tiden. Hvad jag i dag har att säga är ämnadt att utgöra ett bidrag till en sådan klarering. Vänsterns mål och ställning till den väntade propositionen. Jag vill då först uppställa den frågan: hvad är i stort sedt de liberalas uppgift och mål beträffande vårt författningslif? Och svaret blir: att skaffa hela det svenska folket effektiv bestämmanderätt i landets angelägenheter. Hvad innebär nu detta? För det första innebär det, att rösträtten till Andra kammaren måste göras allmän. Men det är klart, att härmed är ej målet vunnet. Man kan ju icke säga, att folkets bestämmanderätt är effektiv, i händelse Första kammaren, tillkommen genom förmögenhetsval, gör anspråk på att bestämma lika mycket som Andra kammaren, tillkommen genom allmän rösträtt. Och fördenskull är det sedan länge klart för hvarje något så när framsynt man, att vi måste sträfva till en sådan utveckling af förhållandet mellan kamrarna, som gör Andra kammaren till den

erkänt och hufvudsakligen bestämmande. Observera, att jag har icke uttalat något om huruvida denna utveckling förutsätter en grundlagsändring! Där om vidare längre fram. Huru skall nu detta mål nås? Den rösträttsreform, hvar med högern i årtal knogat och stretat, som dess press förklarar innebära höjden af rättvisa och visdom, den s. k. enkelproportionalismen, är nu ohjälpligen fallen. Och den är fallen redan på den grund, att dess mål var att befästade konservativa intressena i en obruten och okringad maktställning äfven efter allmänna rösträttens införande. Man vill nu i stället bjuda dubbelproportionalism, dvs. en proportionalism, som skulle gälla båda kamrarna. Det första försöket – det s. k. Påbodaförslaget – befanns misslyckadt. Det var allenast till namnet en dubbel, men i sak en enkel proportionalism. Vi få nu se hvad nästa försök kommer att innebära. Och när det kommer, tänker jag att vi skola noggrannt och samvetsgrannt pröfva det. De liberala uttalade i sin motion vid 1904 års riksdag: »Vi måste för vår del beteckna såsom en första och ovillkorlig förutsättning för införande af proportionellt valsätt till Andra kammaren, att sådant införas äfven vid val till Första kammaren». Men de tillade: »Då, så vidt vi känna, all sannolikhet saknas föratt den sålunda angifna förutsättningen skulle kunna bli verklighet, kunde vi här avsluta våra betraktelser öfver det proportionella valsättet. Vi vilja emellertid ytterligare framhålla några synpunkter, hvilka, äfven därest detta valsätt skulle kunna tänkas bli antaget för att gälla vid val till båda kamrarna, äro ägnade att framkalla stora betänkligheter. » Dessa betänkligheter, utförda i motionen, finnas i följande års liberala rösträttsmotion sammanfattade och angifvas hufvudsakligen vara: 1) att valkretsarnas orimliga ytvidd kommer att lägga stora, understundom oöfverstigliga hinder i vägen för valmännen själfva att i samfäldt arbete förbereda valen; 2) att partiledningar komma att uppstå, hvilka med en dominerande kraft, som ej står i öfverensstämmelse med det svenska folkets vanor och uppfattning, måste ta valarbetet i sina händer; 3) att valkostnaderna komma att ökas långt utöfver hvad som är nödigt och skäligt; 4) att öfverlåtelsen åt kandidaterna själfva att öfva afgörandë inverkan på vallistornas sammansättning innebär ej ringa fara för valens frihet; 5) att valens utgång ofta kan komma att bero på förhållanden, som ej kunna uppfattas af valmännen; 6) att fältet på mångahanda sätt är öppnadt för valknepp och intriger; samt slutligen 7) att det är ett alltför vådligt äfventyr, att med ens vid rikets viktigaste val införa en valprincip, som i vårt land är alldeles opröfvad och ända till de senare åren varit så godt som okänd för den stora massan af befolkningen. Mig förefaller nu gifvet, att denna ståndpunkt bör vidmakthållas. Först bör, när regeringsförslaget kommer, pröfvas, om det är en verklig och tillfredsställande dubbelproportionalism. Hvad menas då med en sådan? Ja, det

är icke vi, som skola, formulera förslaget, och något sådant skall jag ej heller inlåta mig på. Men man kan ge ett allmänt uttryck för den fordran, som måste ställas på en dubbelproportionalism, om den skall anses äkta. En sådan proportionalism måste genomföra det proportionella valsättet på ett lika genomgripande och lika effektivt sätt till Första kammaren som till Andra. Och följaktligen måste den sopa bort hvad som ställer sig i vägen för ett sådant genomförande. Detta bör vara vår första hufvudfordran. Efter den måttstocken böra vi således till en början mäta det k. förslaget. Befinnes det – jag tror vi få säga mot all förmodan – hålla stånd vid denna pröfning, då må vi sedan se till, huru pass långt förslaget lyckats undanröja de betänkligheter, som i öfrigt rest sig mot det proportionella valsättet. Några bli kanske undanröjda – detta gäller väl särskildt om kandidaternas befattning med vallistorna, hvilket sammanhänger med den proportionella valkommitténs metod –; några stå säkert \neg – såsom från proportionalismen oskiljaktiga kvar. Men det kan ju vara möjligt, att de kvarstående icke äro så betydande, att de böra få verka afgörande till förslagets fall. Vänsterprogrammet. Men om nu efter denna pröfning vi frisinna finna, att det k. förslaget icke kan antas, hvad blir då vår egen ställning? Med hvilket förslag böra vi möta regeringsförslaget! Svaret därpå förutsätter naturligtvis en högst ingående och omsorgsfull pröfning af de liberala representanterna i riksdagen. Men så vidt jag nu kan se, svarar jag för min personliga del utan tvekan: vi böra möta det med det liberala regeringsförslaget af i våras. Häremot säges nu från vissa håll: det är ej tillräckligt. Vi måste utvidga programmet. Låt oss först komma öfverens om att, om det liberala förslaget motsvarar de hufvudsyften, som vi angifvit såsom de liberala önskemålen i konstitutionellt afseende, så är det en stor styrka att stå fast därvid. Det är ju alltid en styrka i politiken, där det gäller att öfvertyga så många hufvuden och samla så många hjärtan om ett och samma mål, att, sedan sådant arbete är gjort en gång, också stå fast vid dess resultat. Dubbelt nödvändigt är ju detta, när det visat sig svårt nog att åstadkomma samlungen. Men en gång har nu vänstern varit afgjort och starkt samlad i rösträttsfrågan. Det gäller att ej förlora denna fördel. Men, som sagdt, hufvudfrågan är: uppfyller det liberala förslaget vänsterns nyss angifna hufvudfordringar; ger det en tillräckligt bred grundval för Andra kammaren? Innebär det uppslag till en utveckling i god riktning af förhållandet mellan kamrarna? Vi skola först söka svaret på den förra frågan. Det af den afgangna regeringen framlagda förslaget har från vissa håll fått uppbära ganska skarpt klander såsom för begränsadt. Det ger för litet, menar man, och äfven åtskilliga, som med sina röster understödt detsamma, tala nu som om de vore benägna att öfverge det. Låt oss då ett ögonblick ta detta förslag

i betraktande och se till, huruvida det kan vara rätt att uttala en så skarp förkastelsedom däröfver, som man understundom ser. Denna undersökning sker kanske bäst genom att jämföra det med de förslag, om hvilka deras upphofsmän och befrämjare mena, att de i motsats mot det liberala förslaget utgöra äkta och sanna rösträttsreformer, ägnade att tillfredsställa den allmänna meningen. Kvinnans rösträtt. Härvid skall jag, beträffande det förslag, som medtar kvinnans rösträtt i vidaste utsträckning, blott framhålla följande: Hvar och en, som har någon förmåga att se verkligheten sådan den är, lär helt visst ge mig rätt däruti, att hvad än kvinnans rösträtt må innebära och medföra af godt, nog måste det betvivlas, att den allmänna opinionen ännu är mogen för upptagande af en miljon kvinnor såsom röstberättigade. Jag betonar uttryckligen, att jag härmed ej alls afser att uttala mig om den kvinnliga rösträttens berättigande eller ej. Jag talar blott därom, huruvida den allmänna meningen i vårt land kan antagas fördöma det senaste liberala förslaget därför, att det icke upptog den kvinnliga rösträtten. Och det är då jag säger: jag tror det alldeles icke. Frågan om den kvinnliga rösträtten ligger nu under utredning. Och man må hoppas, att det svåra spörsmålet kommer att vinna. därpå, likasom man ock må hoppas, att våra representanter för sin del skola, när tiden kommer, ta kvinnornas sak under mogen och allsidig ompröfning, utan fördomar. Vist är, att likasom Sverige, i jämförelse med åtskilliga andra länder, gifvit kvinnan en bättre och värdigare ställning i samhället i det hela, så böra vi icke undandra oss att efter tidens mognande inflytande fortgå på denna rättvisans väg, vare sig den nu efter allvarligt begrundande må föra till rösträtt i en nära framtid eller icke. Utskyldsstrecket. En annan fråga är den om det s. k. utskyldsstrecket. Man har velat påstå, att upptagandet af detta streck skulle inskränka rösträtten så ofantligt. Här må jag nu först öppet framhålla, såsom jag ock förut i det offentliga gjort, att jag för min del är någon principiell beundrare af utskyldsstrecket. Jag förstår fullt väl deras resonnemang, som hålla på detsamma. Men för min del tror jag, att de skäl, som tala emot utskyldsstrecket, likväl väga öfver dem, som tala för. Att jag slutit mig till detsamma och att det upptagits i senaste proposition, beror således därpå, att enighet mellan anhängarna af majoritetsprincipen allenast kunnat vinnas genom accepterande af utskyldsstrecket. Men om det således för mig och många med mig varit kärare, om detta streck kunnat bortfalla, måste jag likväl bestämdt hålla på, att det är en jämförelsevis underordnad punkt. Huru stor är den ej välgrundade inskränkning i rösträtten, som utskyldsstrecket medför? Ja, det beror på synpunkten. Ser man frågan från den enskilda medborgarens synpunkt såsom en rätt för honom, den enskilde, då är det ju gifvet, att inskränkningenter sig jämt upp så betydande,

som sammanlagda antalet af dem, hvilka därigenom utan skäl mista sin rösträtt. Huru många äro då dessa? Därpå är ej lätt att ge ett svar. I 1904 års proposition räknades samtliga de, som till följd af utskyldsstrecket ej skulle få rösta, till högst 160,000. Emellertid motsvarar detta tal alls icke det vi söka efter. Vi söka efter antalet af dem, som orättvisligen falla för utskyldsstrecket. Dessa äro de, som i följd af sjukdom, tvungen arbetslöshet, dödsfall i familjen m. m. sett sina inkomster så minskade eller utgifter så ökade, att skatten måst sitta emellan. Det är, kort sagdt, de som vilja, men ej kunna betala sin skatt i rätt tid goda, hederliga, men af olycka träffade medborgare. Den andra kategorien åter utgöres af dem, hvilka väl skulle kunna, men icke vilja betala sin skatt, hvilka hellre vilja förskaffa sig själfva någon förmån för sinapenningar än fullgöra sina skyldigheter till det allmänna, och hvilka till och med ofta icke dra sig för att genom sluga knep undandra stat och kommun hvad dem rätteligen tillkommer, eller för att uttrycka mig riktigare ty stat och kommun ta nog ut hvad debehöfva – hvilka icke tveka att genom slika, knep kasta på andra medborgare de utskylder, som de själfva borde ha betalat. Det är allenast den förra kategorien, för hvilken jag hyser medkänsla. Den senare lämnar mig alldeles känslolös. Det är den förra, som med orätt mister sin rösträtt, men icke den senare. Men huru många medborgare som tillhöra den förra, huru många den senare, det är nog omöjligt att säga, Att den senare, den vårdslösa, oredliga kategorien ingalunda är liten, det är säkert – i de stora städerna har den åtminstone varit mycket stor och är det nog fortfarande, sammansatt ur mycket olika samhällsklasser. Så mycket kunna vi säga, att en mycket betydande del af de 160,000 utgöres af personer, som till följd af oursäktligt slarf eller ondt uppsåt icke betala och som således med rätta mista sin rösträtt. Dessutom ingår i dessa 160,000 en stor del personer, hvilka vilja betala och nog också kunde det, om blott uppördsväsendet ställdes på ett för de betalande mera lämpligt sätt. Där detta skett, där ha också utskylderna begynnnt inflyta vida mera ordentligt. Härigenom inskränkes således betydligt deras antal, som falla för utskyldsstrecket, men icke borde falla därför. Slutligen får ej glömmas, att det nuvarande skattesystemet måste inom kort undergå afsevärda förändringar, som höja det s. k. existensminimum och medför lättnader för dem, hvilka ha svårast att betala sina skatter. Detta kommer naturligtvis att högst väsentligt begränsa antalet af offren för utskyldsstrecket. Sammanfattar man nu framhållna omständigheter, så torde man finna, att utskyldsstrecket långt ifrån kan betraktas som en inskränkning i den allmänna rösträtten, som utan berättigande för all framtid beröfvar 160,000 medborgare rösträtt. Det beröfvar en del af dessa 160,000 deras rösträtt utan tillräcklig grund, men denna del är redan på sina ställen betydligt minskad och

kommer med all säkerhet att ytterligare minskas. Detta om jag ser saken ur de enskildes synpunkt. Men det finns också en annan. Med afseende å rösträtten har det ofta blifvit sagdt, och detta med en viss rätt, att man icke uteslutanda bör betrakta saken från de enskilda individernas synpunkt, utan också från denna: i hvilken omfattning representeras alla massor, klasser, grupper eller hvad man vill kalla det? Är det nu så, att jag genom en viss bestämmelse afskär en hel grupp från rösträtt, då är detta förvisso ett svårt fel. Det är ett sådant fel i parentes sagdt, som de uppmärksammat, hvilka ifrå för sjömannens rösträtt. Genom bestämmelsen, att man personligen skall rösta, få ju ej sjömän, som till följd af sitt yrke ej kunna komma tillstädes, utöfva denna medborgarrätt. Men med afseende å utskyldsstrecket är det omöjligt att säga något sådant. Utskyldsstrecket är en ledsam detalj. Men det är icke heller mer än en detalj. Valrättsåldern. På vissa håll menar man, att valrättsåldern i det liberala förslaget är för högt tilltagen. Under det den nuvarande åldern är 21 år, har det liberala förslaget, som, bekant, satt den till 25 år, eller nogare uttryckt, det har fixerat valrättens inträdande till året näst efter det, då medborgaren uppnår 24 år. Hvarför, säger man, skall det vara nödvändigt, att på detta sätt höja den nu gällande valrättsåldern? Naturligtvis kan man icke påstå, att vare sig den ena eller andra åldersgränsen är absolut riktig. Att en åldersgräns måste finnas, därom äro alla ense. Barn och alltför unga personer äro i intet land begåfvade med politisk rösträtt. De särskilda länderna ha löst frågan på olika vis, växlande mellan 20 år, som är det lägsta, och 30 år, som är det högsta. För min del tror jag icke, att denna fråga heller kan betraktas som i ringaste mån väsentlig. Allmän rösträtt har aldrig ansetts bunden vid viss ålder. Den har alltid lika väl ansetts vara förhanden i länder, som satt valrättsåldern till 25 år, som i dem, hvilka satt den till 21 år. Bostadsbandet. En viktigare skiljaktighet mellan det liberala förslaget och längre gående är den, att det förra bibehåller det s. k. bostadsbandet, hvilket man på andra håll vill ha aflägsnad. För min del tror jag, att bostadsbandet har både olägenheter och fördelar. Den förnämsta olägenheten kan uttryckas sålunda: Är det icke orimligt, att om en person en gång blifvit vald och visat sig efter stora valmansgruppers åsikt väl vårda rikets intressen, skall han måhända blifva alldeles satt utom den politiska verksamheten därför att han flyttar från en valkrets till en annan, hvilken ej har hans åsikter? Eller om han bor kvar och hans hemorts valmän förändra åsikter, är det ej orimligt, att han, oakadt kanske 20 valkretsar gärna skulle vilja välja honom, då blifver bortkastad? Den fördel, man velat finna i bostadsbandet, kan återgifvas sålunda: Det är ett faktum, att det politiska verksamhetsområdet understundom innebär en lockelse för män, hvilka långt mindre ägna sig åt politiken för fosterlandets skull än för sina egna

personliga syften. Men om sådana män äro utrustade med en flytande talemått och vinnande egenskaper i öfrigt, kan det lätt hända, att de kunna framställa sig i en vida bättre dager för yalmännen än de egentligen förtjäna. Och faran häraf ökas, därest man icke i grundlagen har en bestämmelse, som garanterar, att valkretsen äger någon närmare personlig kännedom om kandidaten. Särskildt skulle bostadsbandets lösande vara ägnadt att gynna den förmögnare kandidaten, hvilken kan offra huru mycket som helst i tid, på resor, för valförberedelser, i förhållande till den fattigare, hvilken icke kan göra sådana offer. Och dessutom: låt vara, att folkrepresentanten skall representera det gemensamma fosterlandets intressen. Måne det icke likväl är en viss garanti för att just dessa intressen blifva väl representerade, i fall de olika orternas behof och önskningsar med säkerhet blifva på sakkunnigt sätt företrädade inom riksdagen? I denna punkt hyser jag den åsikten, att skälen för bostadsbandets fasthållande om de ock ingalunda äro så svaga, som mången vill påstå dock näppeligen öfverväga eller ens motväga skälen för dess upphäfvande. Jag tror, att valmännen själva inom en valkrets böra kunna afgöra, om de vilja se sig representerade af en person, som tillhör deras krets eller icke, och att grundlagen icke behöfver inskränka deras val. Men jag kan omöjligen finna, att denna fråga utgör någon afgörande fråga vid en rösträttsutvidgning. Med en sådan står den ej i något ovillkorligt samband. Och då jag har mig väl bekant, att frågan om bostadsbandets lösande alldeles icke i de nuvarande representanternas sinnen mognat till afgörande, synes det mig föga påkalladt att nu upptaga densamma. Man kan vara ganska viss, att den frågan ej kommer att falla. Befinnes det, att gång efter annan partiernas bästa män blifva ställda utom politiken till följd af bostadsbandet, så kommer frågan att alltmera tvingande framställa sig för landet, och sannolikt kommer man då i sinom tid att finna en lösning, som antingen häfver eller åtminstone lossar på bostadsbandet. Vänsterprogrammet innebär en af de största reformer, som vårt land sett. Hvad är hufvudsaken vid en rösträttsreform, som gifver sig ut för att innebära allmän rösträtt? Så vidt jag förstår den, att hela den stora hufvudmassan af folket, utan afseende å rikedom eller fattigdom eller mindre eller större förmögenhet skall få genom val deltaga i bestämmandet öfver landets angelägenheter. Denna hufvudidé kan utföras mer eller mindre principriktigt i alla särskilda detaljer. Men detta utförande i detaljer är icke alls afgörande för hufvudfrågan: huruvida det stora steget, det bestämmande steget till demokratisk valrätt tages. Och jag vågar påstå, att detta steg tages genom ett bifall till det liberala förslaget. Jag vågar påstå, att detta förslag, låt vara att man kan finna en hake här och en hake där, i det hela utgör en af de största reformer,

vårt land någonsin sett, och en reform, som fullt värdigt ställer sig vid sidan af de stora rösträtsreformerna i andra länder. För att ådagalägga detta, skall jag här anföra några siffror. Man brukar åskådliggöra graden af den politiska rösträttens utsträckning genom att i procenttal återgifva, huru stor andel af hela befolkningen i ett land, som äger rösträtt. De senaste siffror jag i detta afseende sett äro följande: I Frankrike äro 27,9 proc. af hela folkmängden politiskt röstberättigade, i Grekland 23, i Schweiz 22,7, i Spanien 22,4, i Belgien 21,9, i Tyska riket 21,8, i Bulgarien 21,2, i Würtemberg 20,6, i Norge 20,4, i Baden 20, i Förenta staterna 20 (cirka), i Preussen 19,5, i Österrike 19,4, i Bayern 17,5, i Brittiska riket 16,6, i Sachsen 16,5, i Danmark 16,5, i Serbien 16, i Nederländerna 12,5, i Portugal 10,3, i Sverige 8,2, i Italien 7,3, i Ungern 6,1 proc. Sverige står sålunda bland dessa 23 länder nu såsom det tredje från slutet. Om nu det liberala förslaget antas, skulle Sverige i stället för 8,2 proc. röstberättigade af hela folkmängden få – efter senaste bekanta siffror – 18,3 proc. röstberättigade. Med ett slag skulle vi sålunda komma öfver England. Men det kan icke betvivlas, att de omständigheter, hvilka på sätt jag förut nämnt komma att verka till minskning i antalet af dem, hvilka beräknas falla för utskyldsstreet, utan långt dröjsmål lära medföra, att siffran 18,3 proc. kommer att höjas upp till cirka 20 proc., d. v. s. lika med Förenta staternas. Jag tror således, att man med full säkerhet kan påstå, att vi, om det liberala förslaget genomföres, nå det demokratiska genombrottet i vår rösträttsordning. Man bör icke stirra sig blind på de relativt obetydliga inskränkningarna. Man bör inse, att de cirka 600,000 valmän, som tillkomma, beteckna en afgörande demokratisering af rösträtten och därmed af Andra kammaren. Vänsterprogrammet och förhållandet mellan kamrarna. Vi ha således sett, att det liberala förslaget i allt väsentligt ger oss det, som vi önska i fråga om Andra kammaren. Det återstår att undersöka, huruvida det också ger oss något beträffande förhållandet mellan kamrarna. I formen gör det icke detta. Det liberala förslaget är ju begränsadt till att afse den politiska rösträtten till Andra kammaren, icke mera. Det innefattar icke några ändringar i Första kammarens sammansättning, ej heller i dess maktställning enligt grundlagen. Men om vi se till saken och icke till formen, torde förhållandet te sig något annorlunda. Vi måste då förstå, att en kammare, som vet sig representera hela folket på det sätt, som skulle bli fallet genom vårt förslag, kommer icke att kunna fördrå att en förmögenhetskammare, vald af ett litet fåtal, gång på gång förkastar de förslag till reformer, som folkammaren antagit. Andra kammaren, sammansatt på den allmänna rösträttens grundval, kommer att besitta en kraft och värdighet till folkets representerande, hvilken skall låta i den mest skärande belysning framstå

den privilegierade rikedomens ansträngningar att hålla utvecklingen tillbaka och att stötta stillaståndets politik. Då måste ett af två inträffa antingen att Första kammaren finner sig i att godvilligt böja sig för den andra, att tillerkänna folkets kammare den verkliga makten – så har det gått i England – eller ock, om den det icke gör, skall en författningsstrid uppstå. Och i denna strid skall Andra kammaren äga en oemotståndlig kraft, den kraft, som hämtas af hvarje nej från Första kammarens sida till det, som är godt och nyttigt för landet. Huruvida i sådant fall denna strid skall rikta sig på Första kammarens afskaffande eller på dess reformering, det är omöjligt att med bestämdhet förutsäga. Efter min mening tala de utländska föredömena mera till förmån för ett tvåkammersystem med den väsentliga makten lagd i Andra kammarens hand än till förmån för ett enkammersystem. England och Frankrike kunna i detta afseende nämnas. Nu finnas emellertid röster som säga: Nej, nu skola vi ändra programmet bort med allt tal om rösträttsreform. Författningsrevision måste det bli, och det genast. Upp på programmet med Första kammarens afskaffande och väl mycket andra goda saker också! Af hvad jag här utvecklat, finner man lätt, att jag icke kan gilla denna ståndpunkt. Hvar och en som vet, huru svår samlingen omkring ett positivt program är, han måste också inse, huru mycket som står att förlora genom ett öfvergifvande af det hittills varan-de liberala förslaget. Naturligtvis kunna motioner väckas och vinna understöd både i den ena frågan och i den andra. Men att själfva den centrala försvarspositionen gentemot ett oantagligt proportionalistiskt regeringsförslag skulle ändras, att den hittillsvarande positionen med dess väl befästa verk skulle öfverges och en ny – ovisst nog hvar och hur – uppsökas, det kan jag icke vara med om. I ett afseende är tidpunkten kanske inne att jämsides med den politiska rösträttsfrågan, dock utan sammanblandning med den, söka bringa ett annat af vänsterns gamla önskemål till lösning. Det har ju från högerhåll invändts mot det liberala förslaget, att efter dess genomförande olikheten mellan kamrarna skulle växa så, att samarbetet skulle komma att möta ytterligare svårigheter. Jag tror icke, att vänstern skulle ha något emot att undanröja den anmärkningen genom en grundlig reformering af den kommunala rösträtten, hvarigenom jämväl grunden för Första kammarens sammansättning således komme att ändras till det bättre. Jag är tvärtom ganska förvissad om, att en så god tanke från högerhåll skall vänligt upptagas af vänstern. Och jag behöfver icke säga, att den nog i sådant fall skall få en utformning, som med afseende på grundlighet skall mer än tillfredsställa högern. Men, säges det nu från högerhåll, hvad vill detta säga? Såsom ett hufvudskäl emot proportionalismen har ju just anförts Första kammarens starka maktställning. Skulle nu en rösträttsreform, grundad på majoritetsprincipen,

genomföras, så skulle väl icke dessutom Första kammarens ställning rubbas. Härtill må svaras: Det är fullkomligt sant, att proportionalismen till Andra kammaren skulle göra representationen i Sverige till en fullständig absurditet, om man tänkte sig bibehållande utan vidare af Första kammaren, med dess nuvarande sammansättning och maktställning. Men detta hindrar icke, att Första kammarens ställning är ohållbar i alla fall – äfven med majoritetsprincip till Andra kammaren. Det är ohållbart, att ett litet, litet fåtal inom ett folk blott på grund af sin rikedom har rätt att utöfva och gör anspråk på att utöfva en makt, lika stor som hela folkets i öfrigt. I sitt Delsbotal yttrade statsminister Lindman i afsikt att visa majoritetsprincipens förmenta oriktighet: Af 5,000 valmän kunna 2,501 utse 4 riksdagsmän, under det att de 2,499 icke få någon. Det är detta resonnemang, som är så alldeles på tok oriktigt. Ty han har glömt Första kammaren. Det riktiga är följande: Om de 2,501 äro vänster, så vinner vänstern 4 riksdagsmän i Andra kammaren, under det att högern genom en liten del af sina 2,499 med fyrkskalans tillhjälp tillsätter ett antal riksdagsmän i den Första, som har makt att väga upp de 4, som vänstern tillsätter i Andra. Om åter de 2,501 rösterna äro höger, så sätter högern med dessa till 4 riksdagsmän i Andra och dessutom medelst en liten del af storfyrkvalmännen ett antal riksdagsmän i Första! Rätta förhållandet är nu således, att oaktadt det himmelsskriande orättfärdiga i denna sorts representation har vänstern varit måttfull nog att icke på en gång begära en fullständig revision. På de skäl, jag ofvan anfört, tror jag också, att det skulle vara förståndigast af vänstern att allt fortfarande hålla fast vid denna måttfulla ståndpunkt. Två portar hindra för närvarande vårt folks frammarsch på utvecklingens stråt, den inskränkta rösträtten till Andra kammaren och Första kammar-väldet. Men för min del tror jag, att det är bäst, att vi först öppna den ena och sedan se till, på hvad sätt den andra må öppnas, om den ej befinnes ge efter för blotta trycket. Vänsterprogrammet innebär ej en ensidig partimanöver. Nå, säges det nu från högern: Saken är således klar. Det är för de liberalas och socialdemokraternas ensidiga välde, som dessa portar skola öppnas. Nej, visserligen icke. De skola öppnas för det svenska folket, på det att detta folk må kunna få utveckla sig i frihet som andra folk på samma och äfven vida lägre bildningsnivå. Ty det kan aldrig nog ofta upprepas, att det alldeles icke är så, som högern i sin uppskrämde inbillning föreställer sig, att genom rösträtsreformen och hvad den kommer att medföra vänstern blir för evigt befäst. Efter olika omständigheter komma utan tvifvel här som i andra länder olika åsikter tidtals till heders. Högern i betydelse af en intelligent konservativ åskådning uteslutes icke af ett demokratiskt samhällsskick. Men väl uteslutes

den förmögna klasshögerns grundlagsfästa välde. Och här kan jag tala om för högern en stor hemlighet. Ju fortare rösträttsreformen blir verkställd och förhållandet mellan kamrarna bragt i tillfredsställande ordning, dess förr kommer den nya högern att verkligen kunna göra sig gällande. Ty så länge trycket af ett obefogadt förmynderskap hvilar öfver folket, så länge komma just därigenom krafter till vänstern, som den kanske eljes icke skulle få. Partiernas ställning till den allmänna rösträtten. Statsministern har i sitt förut nämnda tal yttrat, att det på visst håll skulle ha sagts, att det endast är de liberala och radikala partierna, som vilja medge införande af allmän rösträtt. Men han förklarar, att detta icke är riktigt, och tillägger: »Frågan om allmän rösträtt vid val till ledamöter af Andra kammaren ligger nu så, att alla partier i riksdagen äro med därom». Detta yttrande förtjänar att skärskådas. Först må det då bemärkas, att Första kammaren hittills aldrig gått med på det, som af såväl den Boströmska som den senast afgångna liberala regeringen ansetts såsom allmän rösträtt, utan Första kammaren har alltid (genom beslut 1904, 1905 och 1906) begränsat rösträtten till dem, hvilka erlägga direkt skatt. Och man kan befara, att detta skett i afsikt att kommunernas behärskare genom rättigheten att befria från mantalspenningar skola bli härskare också öfver rösträtten. Detta är således den första haken i statsministerns resonnemang. Men det finnes andra. Skulle hr statsministern mena, att Första kammaren nu i sommar begynt vara ärligt med på allmän rösträtt, då tror jag att han har rätt. Detta af det enkla skäl, att en högerregering kommit till styret och att denna regering måst, förbinda sitt öde med rösträttsfrågans lösning. Om han åter menar, att högern äfven förut, 1904 och 1905, önskat, på allvar önskat frågans lösning, då tror jag det icke. Det vore då märkvärdigt, att det icke framträdde mera. Däraf hjärtat fullt är, däraf talar munnen, icke sant? Hr Lindman själf t. ex., som nu såsom statsminister brinner af kärlek till allmänna rösträtten, har han någonsin förut yttrat sig därom i sympatisk riktning? Aldrig. Folk ha trott, att hr Lindman inte brydde sig en smula om allmänna rösträtten. Men förmodligen har man misstagit sig. Förmodligen har hr Lindman som en blyg älskare i tysthet ägnat sin dyrkan åt sin sköna. Hans kärlek till den allmänna rösträtten har varit för ömtålig och fin att han skulle velat visa den för världen! Ja, den som tror det kan ju göra det! Jag för min del tror, att hvarken hr Lindman eller någon enda af de politiskt kända män, som nu sitta i konungens råd, annat än af politisk beräkning omfatta rösträttsfrågans lösning såsom sitt hufvudsyfte. Och har jag rätt i detta, då må det gälla för vänstern att se väl upp, när högerregeringen kommer att bjuda sina skänker. Slutord. Högerpartiet har för närvarande en viss benägenhet att predika moral för vänstern. Man skall icke öka partisinet, icke reta klass mot klass,

heter det, man skall tro på sina motståndares goda vilja, man måste åvägabringa samförstånd. Så till vida tror jag, såsom jag förut utvecklat, att vänstern bör tillmötesgå krafvet på ett försök till samförstånd, att den icke bör undandra sig en saklig, allvarlig och fördomsfri pröfning af högerregeringens rösträttsförslag. Men hvad angår högerregeringens goda vilja, så tror jag, att den utan fara för misstag kan uttryckas ungefär sålunda: »Vi vilja göra mycket för att högern må bibehålla maktens säte. Och som vi inse, att villkoret därför är att få rösträtsfrågan löst, vilja vi göra mycket för den saken, dock med en gifven begränsning icke mer än vi anse säkert att Första kammaren går in på. » Ty det bör icke glömmas, att med en Andra kammare af afgjordt liberal färg ha vi nu en regering, som vore otänkbar utan ett Första kammar-välde och som därför med skäl må benämnas en Första kammar-regering. Då högern emellertid ger oss så goda råd, så låt oss för ett ögonblick äfven ge högern några i utbyte. De skulle då vara dessa: Försöken att gå till rätta med eder själfva och se till, om I verkligen ären så fria från partisinne, att det tillkommer er att uppträda såsom våra lärare! Betrakten de fria folkens författningslif, och I skolen se, att knappast någonstades kunnen I finna exempel på ett så långt drivvet fåtalsvälde som hos oss! Frågen då eder själfva, huruvida de förmögna klasserna i Sverige verkligen stå långt öfver de förmögna klasserna i andra länder uti bildning och statskloket, uti oegennyttia, uti fosterlandskärlek, eller om det stora, arbetande folket i Sverige verkligen står långt under andra länders folk! Försöken att sätta eder in i den tankegången, att det svenska folket, edert eget folk, icke är så mycket sämre än andra folk, att det skulle behöfva alldeles särskilda tyglar och band! Men om de icke vilja ta våra råd, och jag fruktar, att de icke vilja det, låt då oss frisinnade vara klara därpå, att på oss ligger i dessa tider ett stort och heligt ansvar. Ansvaret att genom vår fasthet, vår enighet, vår seghet och vår oryggliga tro på framåtskridandets sak föra vårt folk till en ny utveckling och en större framtid! Måtte så ske!

Taggar

1900-tal, 1906, Folkpartiet Liberalerna, Liberalerna, Man, Politiska tal, Rösträtt

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/karl-staaff-rostrattstal-vid-det-frisinnade-lansmotet-i-ostersund>